

Лекція № 9. Фізична культура як соціальна система

1. Фізичне виховання як соціальна система.
2. Принципи системи фізичного виховання.
3. Основи системи фізичного виховання.
4. Основні напрямки системи фізичного виховання.

1. Фізичне виховання як соціальна система

Фізичне виховання являє собою соціально обумовлений, педагогічно організований процес оволодіння цінностями фізичної культури.

Соціальна обумовленість фізичного виховання заключається в тому, що в ході його досягається соціально значима мета, тобто мета, яка є істотно важливою як для розвитку самої людини, так і для прогресу суспільства в цілому. Крім того, це означає, що фізичне виховання протікає в рамках певної соціальної організації, яка має в своєму розпорядженні необхідні можливості для забезпечення інтересів суспільства в цьому напрямку.

Така соціальна організація носить назву *системи*.

Система фізичного виховання являє собою упорядковану щодо мети діяльності сукупність елементів фізичної культури.

Як і в будь-якій іншій соціальній системі, у фізичному вихованні можна виділити:

- 1) певний склад і структурну організацію утворюють його елементів, 2) функції;
- 3) характер взаємозв'язку з іншими системами суспільства.

До складу системи фізичного виховання можуть увійти самі різні елементи фізичної культури, тобто будь-які чинники матеріальної і духовної культури, пов'язані з "виробництвом" фізично досконалих людей. Однак, невід'ємними її елементами стають тільки ті, які мають безпосереднє відношення до фізичного виховання. Без них система не може існувати як єдиний соціальний організм (управління, кадри, наукове забезпечення і т.д.).

У процесі діяльності між елементами системи встановлюються певні зв'язки. Утворюють основу структури системи.

Головним чинником існування будь-якої системи є її функціонування.

Функції виражають об'єктивно притаманні системі можливості в перетворенні людини, природи і суспільства. У функції системи фізичного виховання входить діяльність щодо забезпечення фізичного вдосконалення людей.

Розрізняють зовнішні та внутрішні функції.

Зовнішні функції системи фізичного виховання спрямовані на людей. Їх об'єкт - людина; предмет - здоров'я, фізичні сили і здібності людей. Внутрішні функції - це взаємодія елементів системи, що забезпечують зовнішнє функціонування (забезпечення фізкультурними кадрами, приміщеннями, фінансування і т.д.). Здорова людина несе більше користі суспільству.

Система фізичного виховання тісно пов'язана з іншими системами суспільства: економікою, культурою, наукою, політикою.

Будучи однією зі сфер прояву суспільних відносин вона розвивається під впливом змін, що відбуваються в усіх сферах суспільного життя (сучасний період). Їй притаманний конкретно історичний характер. Саме тому вона виступає і як вид і як тип суспільної практики.

Як вид відображає специфіку даного виду виховної діяльності, як тип - несе в собі всі основні властивості соціальної системи суспільства.

2. Принципи системи фізичного виховання

а) Принцип оздоровчої спрямованості зобов'язує педагога так організувати фізичне виховання, щоб воно виконувало і профілактичну і розвиваючу функції. Це означає, що з допомогою фізичного виховання необхідно, по-перше, компенсувати недолік рухової активності, що виникає в умовах сучасного життя, по-друге, удосконалювати функціональні можливості організму, підвищуючи його працездатність і опірність несприятливим впливам.

Реалізується цей принцип шляхом виконання основних вимог:

- Засоби і методи фізичного виховання повинні застосовуватися тільки такі, які мають наукове обґрунтування їх оздоровчої цінності;
- Фізичні навантаження зобов'язані плануватися відповідно з можливостями дітей;
- Лікарсько-педагогічний контроль повинен бути обов'язковим елементом навчально-виховного процесу;
- Дотримання санітарно-гігієнічних норм, раціональне використання сонця, повітря і води - все це слід враховувати при організації кожного заняття фізичними вправами.

б) Принцип всебічного розвитку особистості.

У фізичному вихованні цей принцип передбачає виконання двох основних вимог: 1) вирішення завдань фізичного виховання має здійснюватися в органічному зв'язку з розумовим, трудовим, моральним і естетичним вихованням, 2) зміст фізичного виховання слід планувати таким чином, щоб забезпечувалося узгоджене і відповідне розвиток всіх фізичних здібностей, достатньо різнобічне формування рухових умінь і озброєння спеціальними знаннями.

в) Принцип зв'язку з трудовою і оборонної практикою висловлює прикладну спрямованість всієї системи виховання, покликаний виховувати всебічно підготовлених людей «які вміють все робити». Отримання людиною всебічної підготовки задовольняє не тільки його особисті потреби, але і запити суспільства.

Зв'язок фізичного виховання з життям відображена у фізкультурно-оздоровчому комплексі Республіки Білорусь.

Реалізація цього принципу здійснюється через виконання наступних вимог:

1) зміст фізичного виховання має передбачати формування, перш за все, життєво важливих рухових умінь у ходьбі, бігу, стрибках, плаванні та т.п. Ця вимога втілено в змісті фізкультурно-оздоровчого комплексу РБ і навчальних програмах з фізичного виховання;

2) всебічним фізичним вихованням необхідно створювати настільки широку підготовленість людини. Щоб його загальний рівень фізичної працездатності дозволяв освоювати найрізноманітніші трудові та військові дії;

3) максимально використовувати заняття фізичними вправами для трудового та патріотичного виховання.

Для реалізації принципів необхідні певні умови, тобто відповідна економічна, матеріально-технічна, соціальна і культурна база. Практична діяльність по їх реалізації має бути адекватна цій базі. В іншому випадку проklamованими принципи можуть перетворитися в утопічні заклики.

3. Основи системи фізичного виховання

Соціально-економічні основи.

Система фізичного виховання тісно пов'язана з іншими соціально-економічними системами суспільства: економікою, політикою, наукою і культурою. Будучи однією зі сфер прояву суспільних відносин, що відбуваються в цих системах.

Об'єктивною основою цих зв'язків є включеність системи фізичного виховання у суспільне виробництво. Однак, вплив на суспільне виробництво вона надає непрямим шляхом. Система не бере безпосередньої участі у створенні суспільного продукту. Але вона робить на цю сферу опосередкований вплив через суб'єкта виробничих відносин - людину.

Своїми різними формами система фізичного виховання включена в усі основні види соціальної діяльності людини. Система фізичного виховання задовольняє не тільки її біологічні потреби в русі, а й соціальні - формування особистості, вдосконалення суспільних відносин (фізкультурна та спортивна діяльність підпорядковується суворим правилам і нормам поведінки).

Реалізуючи свої виховно-педагогічні функції, система фізичного виховання здатна вирішувати завдання морального, естетичного, трудового та інтелектуального розвитку.

Система фізичного виховання є розвиненою сферою економічних відносин. Будучи складною за своїм організаційною будовою (поєднання принципів державного та громадського керівництва), вона поєднує в собі і різні за походженням джерела фінансування та матеріально-технічного забезпечення: державний бюджет, громадські фонди, кошти підприємств, профспілок, кооперативних товариств, спонсорська допомога та ін.

В економічному плані система виступає як **галузь** народного господарства, що включає в себе розвинену мережу виробництв матеріального і нематеріального характеру. У сфері матеріального виробництва праця працівників галузі має матеріальну, речову форму: спортивні споруди, інвентар, взуття, одяг. Але ця сфера має обслуговуючий характер по відношенню до головної сфери системи фізичного виховання - невиробничої, спрямованої на фізичне вдосконалення людини.

Правові основи.

Система фізичного виховання спирається на певну сукупність нормативних актів, що регулюють її функціонування. Ці акти мають різну юридичну силу (закони, постанови, укази, інструкції). Особливе місце серед них займає Конституція, в якій закріплено право людей на фізичне виховання. Є й інші нормативні документи, що визначають діяльність організацій та установ, що забезпечують фізичне виховання (дитячі сади, школи, ПТУ, вузи і т.д.).

Методичні основи.

Методичні основи розкриваються в закономірностях фізичного виховання і відповідних їм рекомендаціях щодо реалізації принципів навчання і виховання, а так само з використання засобів, методів і форм організації занять у кожній соціальної групи населення.

У методичних засадах виражається характерна риса системи фізичного виховання - її науковість. Вихідні теоретичні положення і способи їх практичної реалізації розробляються з опорою на фундаментальні науки (філософію, соціологію, педагогіку, психологію, біологію та ін) цілим комплексом спеціалізованих теоретичних та спортивно-педагогічних наук.

Програмно-нормативні основи.

Програмно-нормативні основи розкриваються в триступеневої системи взаємопов'язаних нормативних вимог до рівня фізичної підготовленості і фізичної освіти населення.

1) Єдині державні програми фізичного виховання визначають обов'язковий мінімум фізичного виховання, що здійснюється в яслах, дитячих садах, загальноосвітніх школах, у середніх спеціальних та вищих навчальних закладах.

У цих програмах встановлені основні засоби фізичного виховання і нормативні вимоги до показників фізичної підготовленості та фізичної освіти з урахуванням віку, статі та типу навчального закладу.

2) Фізкультурно-оздоровчий комплекс Республіки Білорусь є програмно-нормативною основою вимог до фізичної підготовки людей. Комплекс охоплює осіб обох статей у віці від 7 до 17 років. Частина коштів і деякі нормативні вимоги комплексу входять в єдині державні програми фізичного виховання. У цьому виявляється їх взаємозумовленість.

Поступальний розвиток системи фізичного виховання супроводжується зміною змісту, структури і нормативних вимог фізкультурно-оздоровчого комплексу Республіки Білорусь.

У відповідності з віковими можливостями нормативні вимоги зростають в кожній черговій сходитки.

Нормативні вимоги кожного ступеня визначають, по-перше, кількісні критерії досягнень в деяких найбільш важливих для людини діях (біг, стрибки та ін), по-друге, коло життєво важливих рухових умінь, необхідних людині для повноцінної життєдіяльності; по-третє, обсяг теоретичних відомостей про правила особистої і громадської гігієни.

3) Єдина спортивна класифікація є вищою заключній щаблем програмно-нормативної основи системи фізичного виховання. Вона встановлює єдині для всіх спортивних організацій країни принципи та правила присвоєння спортивних розрядів і звань, а також єдині в кожному виді спорту нормативні вимоги до підготовленості спортсменів. Головне призначення спортивної класифікації полягає в тому, щоб сприяти масовості спорту, всебічному вихованню спортсменів, підвищення якості їх підготовки і на цій основі досягнення найвищих спортивних результатів.

Склад видів спорту та нормативні вимоги в окремих видах спорту переглядаються приблизно через кожні чотири роки, як правило, в перший післяолімпійський рік. Таким чином, створюється необхідна перспектива розвитку кожного виду спорту до чергових Олімпійських ігор.

У спортивній класифікації передбачені два види нормативних вимог: розрядні норми для видів спорту, в яких результати оцінюються за об'єктивними показниками (в заходах часу, ваги, відстані і т.п.), і розрядні вимоги для видів спорту, в яких досягнення оцінюється за фактом і

значенням перемоги, здобутої в змаганні особисто або у складі команди (бокс, спортивні ігри та ін).

У Положенні про Єдину спортивну класифікацію передбачені правила, які зобов'язують спортсмена підвищувати свою теоретичну підготовку і загальну фізичну підготовку. Це створює умови для всебічного розвитку людини і встановлює спадкоємність з фізкультурно-оздоровчим комплексом Республіки Білорусь.

Організаційні основи.

Організаційна основа систем фізичного виховання являє собою поєднання *державних і громадських* форм управління.

Державна форма управління здійснюється державними органами та установами на основі єдиних програм.

Основними ланками державної форми керівництва і здійснення фізичного виховання є:

- Міністерство народної освіти (дитячі сади і ясла, середні школи, ПТУ, ссузів, вузи);
- Міністерство оборони (військові частини і підрозділи, військові училища, інститути, академії);

- Міністерство охорони здоров'я (фізкультурні диспансери, поліклініки [ЛФК], здравниці);

- Міністерство культури (клуби, Будинки та Палади культури, парки культури і відпочинку);

- Комітет з фізичної культури і спорту (ДЮСШ, ШВСМ, СДЮШОР).

Суспільно-самодіяльна форма організації та керівництва спрямоване на масове охоплення фізичним вихованням на самодіяльних засадах всіх вікових контингентів населення.

До них відносяться: профспілки, оборонні організації - ДОСААФ, спортивні клуби, спортивні товариства (ДСТ - «Динамо», «Спартак» та ін.)

4. Основні напрямки системи фізичного виховання

Переважне вирішення тих чи інших педагогічних завдань дозволяє виділити три основні напрями у фізичному вихованні:

1. Загальне фізичне виховання.

Загальне фізичне виховання спрямовано на зміцнення здоров'я та підтримка працездатності у навчальній чи трудовій діяльності. Відповідно до цього зміст фізичного виховання орієнтоване на оволодіння життєво важливими руховими діями, узгоджене і соразмеренність розвиток сили, швидкості, витривалості, спритності і рухливості в суглобах. Загальне фізичне виховання створює той обов'язковий мінімум фізичної підготовленості людини, який необхідний для нормальної життєдіяльності, для спеціалізації в будь-якому вигляді професійної або спортивної діяльності. Воно здійснюється в дошкільних установах, на уроках фізичної культури, в загальноосвітній школі, в секціях (групах) ОФП і групах фізкультурно-оздоровчого комплексу РБ, в групах здоров'я і ін.

2. Фізичне виховання з професійною спрямованістю.

Фізичне виховання з професійною спрямованістю покликане забезпечувати той характер і рівень фізичної готовності, який необхідний людині у конкретному виді трудової або військової діяльності (у цьому значенні говорять про спеціальний фізичному вихованні космонавта, монтажника-висотника та ін.)

Зміст фізичної підготовки завжди обумовлено вимогами конкретного виду професійної діяльності. Тому фізичні вправи для занять підбираються такі, які найбільшою мірою сприяли б формуванню трудових умінь, відповідали умовам теперішнього та майбутнього трудової діяльності. Фізична підготовка здійснюється в спеціальних середніх, вищих навчальних закладах і в армії.

3. Фізичне виховання зі спортивною спрямованістю.

Фізичне виховання зі спортивною спрямованістю забезпечує можливість спеціалізуватися в обраному виді фізичних вправ і досягати в них максимальних результатів. Фізичне виховання, спрямоване на підготовку до високих досягнень в обраному виді спорту, називають **спортивним тренуванням**.

Спортивна тренування разом зі спортивною орієнтацією і відбором, теоретичними заняттями спортсменів, відновними заходами і т.п. складають те, що прийнято називати спортивною підготовкою.

У спортивному тренуванні умовно виділяють окремі її сторони, в тому числі фізичну підготовку, яка забезпечує високий рівень функціональних можливостей організму і зміцнення здоров'я спортсмена для максимальних досягнень в обраному виді спорту.

Всі три напрямки підпорядковуються єдиній меті, загальним завданням і принципам системи фізичного виховання.

Література

1. Матвеев Л.П. Теорія і методика фізичної культури: підручник для інститутів ТМФК - М.: ФиС, 1991.
2. Молчанов С.В. Триєдність фізичної культури: (Іст.теорет.аналіз соц.-пед.системи). - Мн.: Полум'я, 1991.
3. Родіонов А., Родіонов В. Фізичний розвиток і психічне здоров'я. Програма розвитку особистості дитини засобами фізичної активності. - М.: ТЕИС, 1997.
4. Теорія і методика фізичного виховання / Б.А. Ашмарин, Ю.А. Виноградов, З.Н. Вяткіна та ін; Під ред. Б.А. Ашмаріна. - М.: Просвещение, 1990.